

Szerző, módszer, kontextus

**Kortárs tervezői stratégiák
vizsgálata kultúrtörténeti
és fizikai relációk fényében**

BME Építőművészeti Doktori Iskola
Egyéni kutatás / 2016-2017 / 1.félév

Szabó Péter

Témavezető: Karácsony Tamás DLA
Opponens: Kerékgyártó Béla PhD

2017. január

Absztrakt

Napjaink karakteres tervezési stratégiáinak elemzésével öt példán keresztül a kortárs építészeti kultúra főbb áramlatait, felmerülő kérdéseit és problémáit veszem sorra, fókuszálva a kontextusra. Valami új létrehozása, azaz a tervezési folyamat vizsgálata során kiemelt szerepet kapnak kultúrtörténeti hivatkozások, beágyazottság, valamint a múlttal, a meglévőségekkel való viszony - mind szellem, mind fizikai értelemben. Minden tervezési folyamat a megfigyelés stratégiájaként is felfogható, s így az adaptáció metodikája válik izgalmassá, a folytonosság új értelmezést nyer.

Az építészeti tervezésben testet öltő szerzői interpretációkat nem csupán az egyén álláspontja határozza meg, hanem a történelem és annak kollektív szemlélete is hatással van rá.

Az összkép felrajzolása egyben lehetőséget nyújt mestermunkámon keresztül saját tervezési munkamódszerem relációba helyezésére.

Tartalom

- Előszó
- A tervezés folyamatáról
 - Metódusok és minták
- Kortárs építészeti kultúra
 - Kulturális beágyazottságok, tradíciók
 - Az építészeti tudás és a tervezés, mint munka összefüggései
 - Kortárs tendenciák, a tervezést érintő főbb kérdések
- Az esettanulmányok
 - Arno Brandhuber: Antivilla, Krampnitz
 - Zsuffa és Kalmár: Családi ház, Budapest III.
 - Tom Emerson / 6a architects: Juergen Teller Stúdió, London
 - Brendeland & Kristoffersen: Borgen/Nilsen villa, Trondheim
 - Valerio Olgiati: Villa Além, Alentejo
- A vizsgált tervezési stratégiákról együttesen
- Összegzés
- A mestermunka / saját tervezési folyamat bemutatása

Irodalomjegyzék

Nyomtatott:

1. A+T 45 Solid - Harvard Symposia On Architecture: Design Techniques. A+t Architecture Publishers 2015
2. Muckenheim, Mark – Demel, Juliane (eds.): Inspiration: Contemporary Design Methods in Architecture. Bispuplishers 2012
3. Plowright, Philip D.: Revealing Architectural Design – Methods, Frameworks and Tools. Routledge 2014
4. Wiggins, Glenn E.: Methodology in Architectural Design. Thesis document Massachusetts Institute of Technology 1989
5. Moneo, Rafael: Theoretical Anxiety and Design Strategies: In the Work of Eight Contemporary Architects. MIT Press 2004
6. Brandi, Guido: Atlas. How we learned to stop worrying and love the tradition. Mendrisio Academy Press 2013
7. Branldhuber, Arno (eds.): Legislating Architecture Schweiz. Edition Patrick Frey 2016
8. Bachman, Leonard L.: Two Spheres – Physical and Strategic Design in Architecture. Routledge 2012
9. Scalbert, Irénée - 6a architects: Never Moder. Park Books 2013
10. Latour, Bruno: We have never been modern. Harvard University Press 1993
11. Fitter, R. S. R.: London's Natural History. Collins 1946
12. Hasegawa, Go (eds.): Conversation with European Architects. LIXIL Publishing 2015
13. Davidovici, Irina: Forms of Practice: German Swiss Architecture 1980-2000. gta Verlag 2012
14. Breitschmid, Markus (eds.): Valerio Olgiati : Conversation with Students. Virginia Tech Architecture Publications 2007
15. Breitschmid, Markus: The Significance of the Idea in the Architecture of Valerio Olgiati. Verlag Niggli 2008
16. Breitschmid, Markus: Non-Referential Architecture. Verlag Niggli 2017

Mellékletek

1. Interjú és beszélgetés jegyzetei Arno Brandhuberrel
Berlin, 2016 december 9.
2. Interjú és beszélgetés jegyzetei Zsuffa Zsolttal és Kalmár Lászlóval
Budapest, 2017
3. Interjú és beszélgetés jegyzetei Tom Emersonnal
Zürich, 2016 április 19.
Budapest, 2016 október 19-20.
4. Interjú Geir Brendeláddal és Olav Kristoffersennel
Trondheim, 2017 január - április
5. Előadások és beszélgetés jegyzetei Valerio Olgiatival
Porto, 2011 szeptember 20.
Mendrisio, 2012 október 17.
Delt, 2014 január 23.
Drezda, 2014 május 14.
Bázel, 2015 október 6.
London, 2016 szeptember 25.
Zürich, 2016 október 10.

Előszó

Az értekezésben szereplő építészek munkái mély benyomást tettek és tesznek ma is rám. Tervezési folyamataik feltérképezése során az építészettörténeti kapcsolódási pontok minőségében, az eltökéltségben és a figyelem összpontosításában találtam inspiráló erőt.

Miután már jó ideje foglalkoztam a kiválasztott építészekkel és házaikkal, jött a felismerés, miszerint mindegyikben a szellemi örökségek meghatározó szerepe, annak súlyozása, valamint a fizikai kontextus transzformálása és újraépítése a közös nevező. Újratervezésnek is hívhatnánk őket.

Az értekezés írásával párhuzamosan fut mestermunkám tervezése, hamarosan indul az építkezés. Egy több évtizede üresen, elhanyagoltan álló száz éves épület átszabása mára és a jövőre hihetetlenül izgalmas feladat.

A tervezés folyamatáról

Egy interjú¹ során megkérdezték Rem Koolhaastól, mi a célja még a szakmában, erre azt felelte: „*to keep thinking about what architecture could be. What I could be.*” Az angol nyelv tömörségét nem tudja visszaadni a magyar fordítás, de ha megpróbálnánk, akkor így hangozhatna: „*hogy további gondolkozzam arról, mi lehet még az építészet. Mi(lyen) lehetek én.*” Az elmúlt évtizedekben egyre inkább kimutatható az a szándék, hogy az építészek megvitassák egyes projektjeik tervezési stratégiáit. Ebben a pozitív folyamatban - többek között - Rem Koolhaas (és irodája, a rotterdami székhelyű OMA) volt zászlóvivő, aki jóval könnyebbé tette a módszertanok megértését.²

Minden egyes tervezési folyamatban valamilyen tervezési módszertan jelen van, legyen az valós megbízás vagy hallgatói terv az egyetemen. Mindig. Ezek jó esetben nem random jellegűek, hanem részei egy olyan nagyobb keretrendszernek, mely a tervező prioritásait támasztja alá. Olyan lépések sorozataként is felfoghatjuk, melynek eredményeképpen egy konkrét konklúzióhoz jutunk. Ennek leírására a *metódus* és *módszertan* szavak kissé technikai jellegű kifejezések, így az építészeti köznyelvben a *tervezési folyamat* a jellemző – ez a terminus fut építészirodákban is, mikor a napi feladatok, lépések kiosztásra kerülnek, s előkerül a hogyan is tervezünk kérdésköre.

Annak ellenére, hogy a tervezési folyamat milyen fontos, hogy tulajdonképpen minden egyes projektben ott van kódolva, hogy az egyetemi képzés és egy praxis működésének velejét jelenti, valahogy az eljárás pontos természetét sokszor mégis homály fedi. Többek közt az aluldokumentáltság miatt alakul így és mert sokszor láthatatlan a tervezés maga, s csak anekdotákban vagy egyszeri beszélgetésekben kerülnek elő a mozgatórugók, a szándékok.

Vajon miért van ez így? A válasz több helyen keresendő. Vannak történeti, kulturális és tradicionálisnak betudható okai is. Általánosságban az okok oda vezethetőek vissza, hogy az építészeti tudás, mint minden más tervezői ágánál, designernél alapvetően hallgatólagos tudás. Olyan tudás, amit nehéz dokumentálni, nehéz közvetlenül átadni (lásd a tervezésoktatás vargabetűi). Olyan tudás, melynek rögzítéséhez túl sok erőforrásra lenne szükségünk, hiszen számtalan eltérése, variációja lehet, és elképesztően komplex információhalmaz is sokszor. Olyan tudás, mely apró rezdüléseit lehetetlen lenne dokumentálni. Az építészképzésben ez a tudás leggyakrabban a mester-tanítvány viszonyban adódik át, ergo a tudásátadás formátumai jellemzően a személyes élmények, elbeszélések és gyakorlati feladatok. A személyes oldalon túl az építészeti

¹ http://www.indexmagazine.com/interviews/rem_koolhaas.shtml

² Lásd S, M, L, XL, mely már több, mint két évtizede jelent meg. Hogy rohan az idő!

tervezésben használatos ismeretek gyakorta pontatlanul, sőt vannak meghatározva.

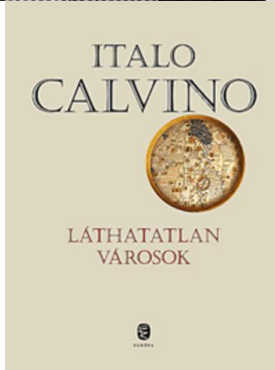
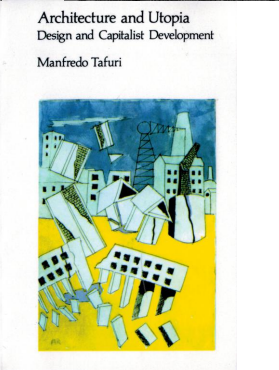
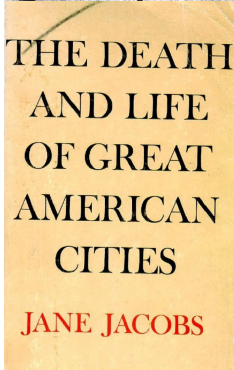
Mindezeken felül a tervezési stratégiákról eltérő nézőpontja van az építészetet a művészetek felől vagy a tudományok felől közelítő tervezőnek, hiszen alapvetően más módon interpretálja e két pólus a világot. (Itt még hosszasan lehetne fejtegetni ezt a témát, van benne mit kibontani.)

Egy tervezési stratégia alapfeltétele a kreálás (szebben mondva, valami létrehozásának a) képessége. A javaslattételre, a finomításra, a szervezésre való képesség. Egy közös cél vagy szándék érdekében kapcsolatok kontextusba rendezésében való jártasság.

A módszertanok általában reprodukтивak.

Arno Brandhuber

Antivilla

**„Architecture
doesn't mean necessarily
to design!”³**

Arno Brandlhuber nevével és építészetével (konkrétan az Antivillával) a 2012-es Velencei Biennálén találkozhatott először a széles publikum. Akkor (is) a német pavilon mutatta be a legemlékezetesebb kiállítást és legmaradandóbb üzenetet; Reduce Reuse Recycle címmel markáns és szép megfogalmazásban sűrítették össze az építészet előtt álló következő nagy feladatot - és annak lehetséges megoldásait -, a meglévő városi épületállományunk jövőjét illetően. A kiállítás kiemelte az építész szerepének megváltozását, a jelentkező feladatok sokasága miatt az építésre, mint a meglévő szerkezetek fejlesztőjére van szükség immár. A klímaváltozás kezeléséhez meghatározott sarokszámok csak úgy érhetőek el, ha azokat az épületeket fejlesztjük, amik már megvannak.

A pavilon mondanivalója (és kiadványa) velem maradt, Brandlhuber nevével legközelebb 2013 tavaszán találkoztam, mikor egy interjút olvastam vele, s láttam publikálva a berlini Szent Ágnes templomban végzett munkáját.

Emlékszem, a képeket látva nem tudtam pontosan eldönteni, hogy most az eredeti, Werner Düttmann féle állapotot látom, vagy már az újat. Ez az első érzet a munkásságával kapcsolatban utólag meglepően pontosnak bizonyult.

A doktori kutatásom kapcsán felvettem vele a kapcsolatot, s 2016 decemberében találkoztam vele az irodájában, Berlinben. De ki is ő?

Arno Brandlhuber kulturális praxisa az építészet és várostervezés klasszikusan értelmezett határain túlnyúlva politizál olyan témákban, mint például a köz- és magántulajdon kérdése, a fenntartható gazdaság vagy a társadalmi együttműködés. Ismertebb épületei többek között a Neandervölgyi Múzeum (Düsseldorf/ Mettmann, 1996), a Crystal sportközpont (Koppenhága, 2006), a ház a Brunnenstrassén (Berlin, 2010) és a „NégyÍrányModul” típusház (Rocha, Uruguay, 2014). Berlini székhelyű irodáját, brandlhuber+ néven 2006-ban alapította. 2003 óta a Nürnbergi Képzőművészeti Akadémián az Építészet és Városkutatás professzora. Ő vezeti az a42.org nomád mesterképzést, valamiknt társalapítója az Akademie c/o nyilvános szemináriumnak. Jelenleg Németország tértermelését kutatja. Napjaink német építésztársadalmának egyik legrelevánsabb személyisége.

Mindez a jelen, de ha visszatekintünk, akkor jó-pár olyan motívum kirajzolódik, ami elvezet az Antivilla tervezéséhez. Első meghatározó építészeti élménye a Karlstan am Main-i katolikus templomhoz kötődik, ahol ministráns volt. A templomot Dominikus Böhm tervezte helyi homokkőből, s az első modern templom volt Németországban. A belső tér egyszerűsége mély nyomot hagyott

³ „Az építészet nem feltétlenül jelent tervezést!” Arno Brandlhuber
Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=wzCEa2XULXU>

benne, folyamatosan visszatérő kép számára azóta is. Pályaválasztását is e hatásnak tudja be. A Darmstadti Műszaki Egyetemen töltött éveit alatt meghatározó tanára volt Thomas Sieverts várostervező professzor. Ő ismertette meg többek között a francia posztstrukturalizmussal. Sieverts a többi tanártól merőben eltérő kérdéseket tett fel diákjainak, például a várostervezésben kevésbé foglalkoztatta a konkrét tervezés. Itt gyökerezik Brandlhuber fogékonysága az időlegességre, és érdeklődése a változás promótálására és megoldására, valamint arra, hogy ne a szabályokat kövesse, hanem gondolkozását szabadjára engedve megtehesse bármit, amit akar. Harmincévesen két társával megnyerte a Neandervölgyi ember Düsseldorf melletti völgybe, a leletek megtalálásának helyére kiírt múzeum pályázatot.⁴ A múzeum viszonylag gyorsan megépült, Brandlhuber érezte, innen már a pályája egyenesen lesz, egyik kulturális megbízás követi majd a másikat, hátra lehet dőlni. 1997-ben irodát nyitott Kölnben Bernd Kneiss-szel. A kezdeti siker ellenére a megbízások elkerülték őket. Végül a Köln városi önkormányzat építésügyi osztályán keresztül jutott el második projektjéhez, amelyben már a ma ismert kézjegyei és gondolkodásmódja tetten érhető: egy szűk, csupán 2,56 m széles foghíjtelek beépítésének feladatával bízták meg őket. Ennél a munkánál kezdett Brandlhubert az építési szabályozások világára lehetőségként és nem béklyóként tekinteni. Hiszen az építészeti tervezés megkezdése előtti előzetes kondíciók (gravitáció, geometria, tervezési program) mellett ott van az írott szöveg ereje, amit hívhatunk kódoknak, besorolásnak, építési követelményeknek vagy egyszerűen szabályozásnak. Ezekre úgy tekintünk, mint megkerülhetetlen kondíciókra, melyeket a legjobb esetben interpretálni tud az építész. E tekintetben a modern gondolkodás paramétereken nyugszik és ezek a feltételrendszerek határozzák meg az építészet lehetőségeit. Brandlhuber viszont felteszi a kérdést, vajon tekinthetünk-e ezekre a feltételekre proaktív eszközökként vagy tervezési „szerszám”okként, mintsem akadályokként? Képes-e az építész hathatósan közreműködni e kondíciók létrehozásában vagy csupán az átvevőjük, befogadjuk lehet? Az immár húsz éve induló ez irányú gondolkodása 2016-ban a Zürichi ETH-n egy kiállításban⁵, több vonatkozó kiadványban⁶, konferenciában⁷, az építész társadalom diskurzusait beindító eseményben csúcspontot ért ki⁸. A kölni házra visszatérve, Brandlhuber...

⁴ Az épület hideg tökéletessége egyébként távol áll Brandlhuber mai építészetétől.

⁵ <https://ausstellungen.gta.arch.ethz.ch/events/legislating-e>

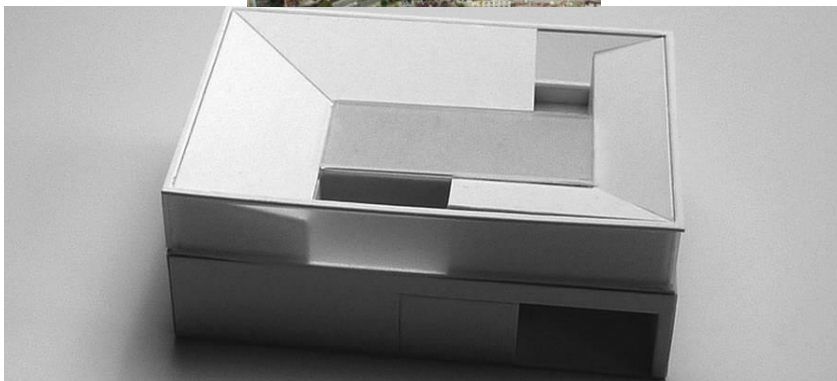
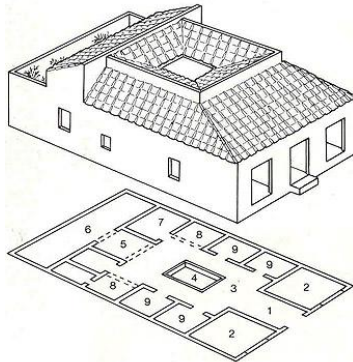
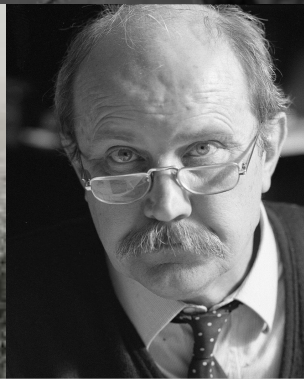
⁶ <http://www.archplus.net/home/Legislating-Architecture-EN/>

⁷ <http://www.archplus.net/home/news/7,1-11380,1,0.html>

⁸ <http://legislatingarchitecture.org/>

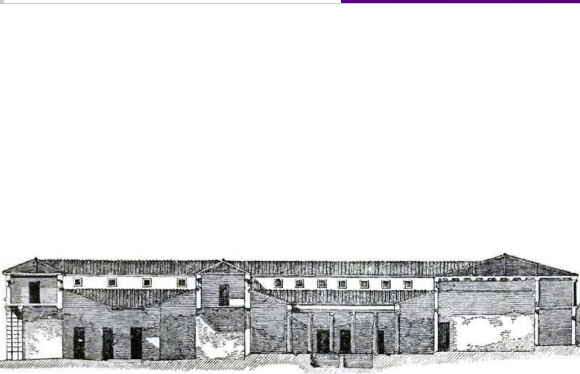
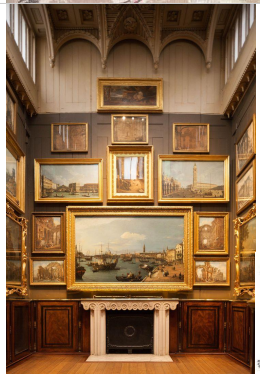
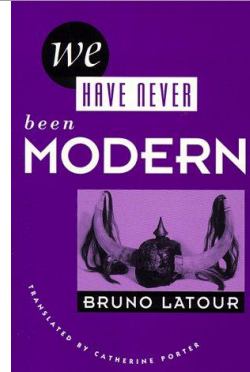
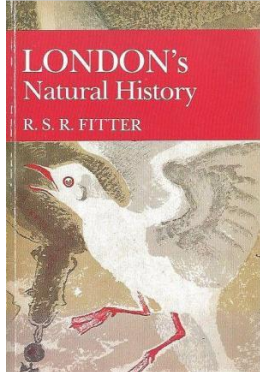
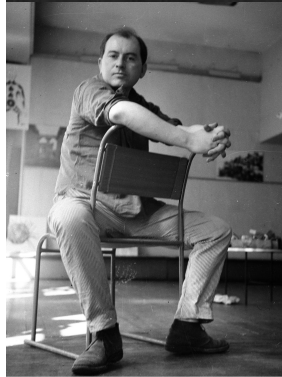
Zsuffa és Kalmár

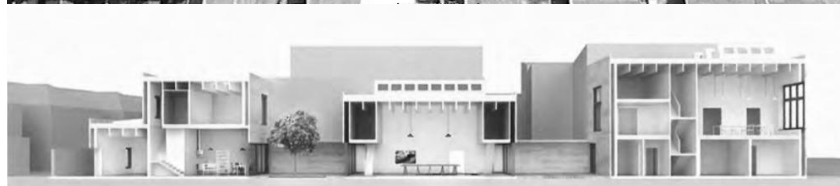
Családi ház, Budapest III.

Tom Emerson / 6a architects

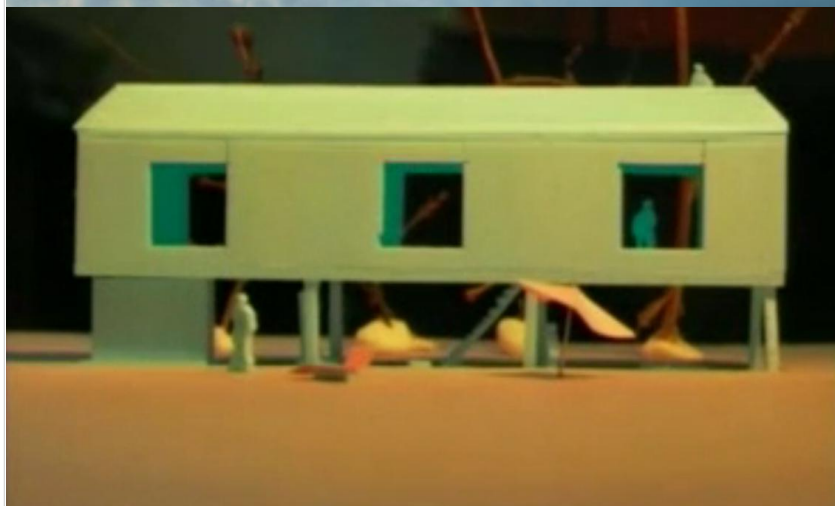
Juergen Teller Stúdió

Brendeland & Kristoffersen

Borgen/Nilsen villa

Valerio Olgiati

Villa Além

